

Секція: Міжнародне право прав людини.

Борисова Т.М.

доцент кафедри промислового маркетингу

Тернопільського національного технічного

університету імені Івана Пулюя, м. Тернопіль, Україна

СТАН ВИКОНАННЯ УКРАЇНОЮ КОНВЕНЦІЇ РАДИ ЄВРОПИ ПРО ЗАХОДИ ЩОДО ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Всеукраїнською Коаліцією громадських організацій з протидії торгівлі людьми ініційовано дослідження стану виконання Україною Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми у 2011 р. – першій половині 2013 рр., за результатами якого автор готувала аналітичний звіт від Коаліції для Групи експертів з питань протидії торгівлі людьми Ради Європи (GRETA) та приймала участь у даному дослідженні як експерт із питань протидії торгівлі людьми від Тернопільської області. Звіт підсумував результати збору інформації для надання відповідей на запитання опитувальника GRETA, в контексті проведення першого етапу моніторингу GRETA стану виконання Україною Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми, ратифікованої Верховною Радою України 21 вересня 2010 р. У зборі даних із АР Крим та чотирнадцяти областей України (Вінницька, Волинська, Донецька, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Луганська, Миколаївська, Одеська, Рівненська, Тернопільська, Харківська, Херсонська, Чернівецька області) взяли участь чотирнадцять громадських організацій-членів Коаліції. Дослідження дозволило зробити низку висновків.

По-перше, на рівні судової системи факт згоди особи щодо участі в передбачуваній або фактичній експлуатації не впливає на визнання особи потерпілою у кримінальному провадженні по факту торгівлі людьми, відповідно до положення частини 1 статті 149 Кримінального кодексу України [3], але факт згоди особи впливає на надання особі статусу, яка постраждала від

торгівлі людьми. Є недоліки документального супроводу заявників на рівні місцевих органів влади, має місце значна частка відмов (41% поданих заяв від осіб, що ідентифікують себе як осіб, що постраждали від торгівлі людьми) з причини неретельного документального супроводу заявника: недостатність підтверджуючих матеріалів, не доведено факт експлуатації, суперечливість наведених фактів, неповний пакет документів. Серед причин відмов уповноважені особи необґрунтовано вказують наступні: факт згоди на виконання роботи, відсутність інформації про можливість особи повідомити про ситуацію потрапляння до торгівлі людьми, відсутність обґрунтування у висновку про потрапляння заявника до ситуації торгівлі людьми. Інформація, отримана в ході дослідження, свідчить також про прив'язку надання статусу до наявності кримінального провадження та навіть вироку суду по справі. Разом з тим не існує порядку уточнення фактів та висновків, вказаних у заяві, виправлення заяви, відповідно, і рішення щодо ненадання статусу особі можуть бути лише оскаржені у суді.

По-друге, хоча згідно чинного законодавства України людина не може бути депортована з країни в процесі її ідентифікації в якості жертви торгівлі людьми, але в ході дослідження виявлено протилежне. Як такий, період реабілітації та обмірковування не визначений у національному законодавстві України. У разі відмови у наданні статусу, така довідка автоматично скасовується, і законодавство не передбачає її поновлення у разі оскарження такої відмови в суді. Тобто, протягом судового розгляду та апеляції, особа може бути примусово видворена з України. Законодавство України певним чином створює умови для надання іноземцям та особам без громадянства можливості для видужування і рефлексії, за умови того, що така особа самостійно і негайно після виявлення прийме рішення звернутися із заявою про отримання статусу, визначить свої потреби та звернеться до компетентного органу щодо їх задоволення тощо. Це не відповідає стандарту, визначеному Конвенцією [2], і не забезпечує належного захисту прав іноземців та осіб без громадянства, які постраждали від торгівлі людьми на території України.

По-третє, Держава не докладє достатніх зусиль, щоби захистити права іноземців та осіб без громадянства, закріплених у статті 13 Конвенції. Закон України «Про протидію торгівлі людьми» [1] передбачє видачу дозволу на тимчасове проживання іноземцям та особам без громадянства, які звернулись за статусом та отримали статус постраждалих від торгівлі людьми терміном до 3 місяців, який може бути подовжено, у зв'язку з їх участю у кримінальному процесі, однак механізму видачі дозволу на тимчасове перебування в Україні не розроблено, що не дає можливості таким особам його використати. Складною залишається проблема реєстрації потерпілих від торгівлі людьми іноземців за місцем проживання, як це передбачено в законодавстві України. Як свідчить інформація із досліджуваних областей, в більшості випадків посвідки на проживання іноземцям та особам без громадянства, які отримали статус особи, постраждалої від торгівлі людьми до теперішнього часу не були видані. Не відображено в Законі, яким чином і ким буде прийматися рішення про подовження терміну перебування на території України особам, які отримали статус потерпілого на термін більше ніж на 3 місяці, наприклад, на 2 роки. Проте у випадку, коли правоохоронні органи були зацікавлені у перебуванні потерпілої з метою її співробітництва з уповноваженими органами влади у розслідуванні та кримінальному процесі, особа отримала дозвіл на перебування в Україні.

По-четверте, законодавство не встановлює чітких процедур, що стосуються повернення постраждалих осіб (громадян України) з-за кордону, та недостатньо чітко визначає роль диппредставництв України за кордоном та МЗС у Національному механізмі взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми. У ч.1 статті 19 Закону «Про протидію торгівлі людьми» [1] відсутнє слово «добровільно», що створює можливості для застосування законодавства щодо примусового видворення до іноземців та осіб без громадянства, які мають офіційний статус постраждалих. Пункт 5 статті 14 Закону лише забороняє видворення осіб, які звернулися за встановленням статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми, проте ніде у Законі не

закріплена заборона видворення іноземця або особи без громадянства зі статусом особи, які постраждала від торгівлі людьми, після проходження реабілітації. Іноземці та особи без громадянства, які після вилучення з ситуації торгівлі людьми не висловили бажання подати заяву на отримання офіційного статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми можуть підпадати під категорію іноземців та осіб без громадянства, «які не мають законних підстав для перебування в Україні або які не можуть виконати обов'язок виїзду за межі України не пізніше дня закінчення відповідного строку їх перебування у зв'язку з відсутністю коштів або втратою паспортного документа», які «повинні добровільно повернутися в країну походження», проте Держава не забезпечує для таких осіб безпечного притулку на час очікування, де їм не загрожувала би небезпека з боку підозрюваних, навіть якщо по справі триває слідство. Від органів ДМС фактично не вимагається повідомити особу, яка добровільно повертається, про установи, які їм можуть допомогти у країні, до якої їх репатрійовано, як того вимагає щодо постраждалих осіб п. 3 ст. 19 Закону України «Про протидію торгівлі людьми». Законодавство України не відповідає стандартам, встановленим пп. 2 та 5 ст. 16 Конвенції.

По-п'яте, вітчизняне кримінальне законодавство передбачає достатньо суворі і адекватні санкції (види покарань) за вчинення торгівлі людьми та інших, пов'язаних із нею, злочинів, проте суди не в повній мірі враховують тяжкість скоєних злочинів, внаслідок чого нерідко призначають занадто м'яке покарання. Цивільні позови про відшкодування майнової, фізичної або моральної шкоди, заподіяної злочинними діями осіб, потерпілими були заявлені лише у 8% доступних для ознайомлення вироків у Єдиному державному реєстрі судових рішень України, проте там немає всіх судових документів. Судові документи до реєстру вносяться вибірково, тому немає можливості отримати повну інформацію. Конфіскація усього особистого майна засуджених або його частини, як додатковий вид покарання за свідченням змісту підданих аналізу вироків, була призначеною одночасно із позбавленням волі у 27 % розглянутих справ про злочини, передбачені частинами 2 і/або 3 ст.149 КК України.

По-шосте, внутрішнє законодавство України у достатній мірі забезпечує участь неурядових громадських об'єднань, які опікуються вирішенням проблем жертв торгівлі людьми, але щодо їх участі у процесуальних діях та їх процесуального статусу чинне кримінальне-процесуальне законодавство є недосконалим. Неузгодженість законодавства про безоплатну правову допомогу з законодавством про протидію торгівлі людьми створює перешкоди для забезпечення Державою права постраждалих осіб на вторинну правову допомогу та допомогу, описану у п. 3 та 4 ст. 12 Конвенції. На жаль, переважна більшість потерпілих не скористалися послугами представника, а таким у кримінальних справах за КПК України може бути лише професійний адвокат. Заходи, прийняті законодавством для захисту осіб і забезпечення безпеки жертв торгівлі людьми до, під час і після розслідування і судового розгляду, як правило, не здійснювались, є проблема порушення конфіденційності відомостей про особу, потерпілу від торгівлі людьми (усі судові розгляди були відкритими, навіть коли потерпілі були неповнолітніми).

Дослідження дозволило відобразити реальний стан реалізації положень Конвенції та забезпечення прав осіб, які постраждали від торгівлі людьми, надати відповідні рекомендації Державі щодо покращення ситуації у майбутньому.

Список літератури:

1. Закон України «Про протидію торгівлі людьми» від 20.09.2011 № 3739-VI: Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3739-17>.
2. Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми (ратифіковано Законом №2530-VI (2530-17) від 21.09.2010) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_858.
3. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III : Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.